

Seksizam u hrvatskim online medijima: Slučajevi kršenja novinarskih etičkih načela

Lukić, Elena

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:251:677597>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU
ODSJEK ZA KULTURU, MEDIJE I MENADŽMENT
SVEUČILIŠNI PREDDIPLOMSKI STUDIJ KULTURE, MEDIJA I
MENADŽMENTA

ELENA LUKIĆ

**SEKSIZAM U HRVATSKIM *ONLINE*
MEDIJIMA: SLUČAJEVI KRŠENJA
NOVINARSKIH ETIČKIH NAČELA**

ZAVRŠNI RAD

MENTORICA: DOC. DR. SC. MARINA ĐUKIĆ
SUMENTOR: TOMISLAV LEVAK, PRED.

OSIJEK, 2022.

SAŽETAK

Seksizam kao diskriminacija na temelju spola i vjerovanje u inferiornost određenoga spola ima velike i često kobne posljedice na tjelesne, psihološke, socioekonomske i društvene čimbenike. S druge strane današnji su profesionalni standardi novinarskoga izvještavanja nerijetko niski pa se u medijima mogu zamijetiti i slučajevi kršenja etičkih načela u kontekstu objektivnosti, faktografije i empatičkog pristupa temi.

Cilj je ovoga rada bio utvrditi postoji li seksizam u hrvatskim *online* medijima te, ako postoji, tko su najčešće žrtve i koja etička načela se pritom obično krše. U prvom, teorijskom dijelu rada obrađeni su pojmovi i pojave seksizma, etičkih načela hrvatskih novinara, rodne (ne)ravnopravnosti u Republici Hrvatskoj te način prikaza žena u medijima. Nakon toga provedeni su kratak pregled i analiza izvješća o radu Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova RH u 2021. godini, s naglaskom na njegove segmente vezane za rodnu diskriminaciju i stereotipe, izvještavanje o rodno utemeljenom nasilju te seksizam u medijskim sadržajima. Na osnovu navedenoga, zaključeno je kako seksizam zahvaća i privatnu i javnu sferu, a velik problem hrvatske etičke medijske prakse čine senzacionalizam, tabloidizacija i neistinito izvještavanje. Najčešće žrtve seksizma u medijima su žene, nerijetko prikazane kao objekti požude i ljepote, dok im se istodobno pripisuju i stereotipne uloge poput majke i kućanice. Prilikom izvještavanja o rodno utemeljenom nasilju, urednici i novinari često koriste senzacionalističke naslove te ponekad sugeriraju i suodgovornost žrtve, dok je nasilan čin prikazan u formi filmske fabule, čime se ponovno krše etička načela novinarstva, ali i temeljna ljudska prava.

Ključne riječi: etička načela, mediji, novinarstvo, rodna ravnopravnost, seksizam

ABSTRACT

Sexism as discrimination based on gender and the belief in the inferiority of a certain gender has great and often fatal consequences on physical, psychological, socioeconomic and social factors. On the other hand, today's professional standards of journalistic reporting are often low, so cases of violation of ethical principles in the context of objectivity, factuality and empathic approach to the topic can be noticed in the media. The aim of this work was to determine whether sexism exists in Croatian online media and if so, who are the most frequent victims and which ethical principles are usually violated. The first, theoretical part of the paper, describes concepts and phenomena of sexism, ethical principles of Croatian journalists, gender (in)equality in the Republic of Croatia and the way women are portrayed in the media. After that, a brief review and analysis of the report on the work of the Ombudsman for gender equality in the Republic of Croatia in 2021 was carried out, with an emphasis on its segments related to gender discrimination and stereotypes, reporting on gender-based violence and sexism in media content. On the basis of the above, it was concluded that sexism affects both the private and public spheres while the big problems of Croatian ethical media practice are sensationalism, tabloidization and untrue reporting. The most common victims of sexism in the media are women, who are often portrayed as objects of lust and beauty while at the same time, stereotypical roles such as mothers and housewives are attributed to them. When reporting on gender-based violence, editors and journalists often use sensationalist headlines and sometimes suggest co-responsibility of the victim while the violent act is shown in the form of a film plot, which again violates the ethical principles of journalism, as well as fundamental human rights.

Keywords: ethical principles, gender equality, journalism, media, sexism

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja _____ potvrđujem da je moj
_____ rad pod naslovom

_____ te mentorstvom

_____ rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranog rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Osijeku, _____.

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD	6
2. POJAM SEKSIZMA	7
2.1. OBLICI SEKSIZMA	9
3. ETIČKA NAČELA NOVINARA	10
3.1. OBJEKTIVNOST	11
3.2. EMPATIČKA I FAKTOGRAFSKA TEORIJA	12
3.3. UTJECAJ MASOVNIH MEDIJA NA SUVREMENO HRVATSKO NOVINARSTVO	13
4. RODNA (NE)RAVNOPRAVNOST U REPUBLICI HRVATSKOJ	15
5. PRIKAZ ŽENA U MEDIJIMA	16
5.1. RODNA STEREOTIPIZACIJA	18
5.2. TEORIJA OBJEKTIVIZACIJE: SEKSUALIZACIJA ŽENSKOG TIJELA	20
5.3. NEETIČNO IZVJEŠTAVANJE O RODNO UTEMELJENOM NASILJU	23
6. NADLEŽNOSTI PRAVOBRANITELJICE ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA	28
6.1. ANALIZA IZVJEŠĆA O RADU ZA 2021. GODINU	28
6.1.1. Oblici i područja diskriminacije	29
6.1.2. Izvještavanje o rodno utemeljenom nasilju	30
6.1.3. Seksizam i rodni stereotipi u medijskom sadržaju	32
6.1.4. Seksizam u javnom prostoru: Izvještavanje o ženama u politici	33
7. ZAKLJUČAK	35
8. LITERATURA	36
9. PRILOZI	43

1. UVOD

Podređen položaj žene u društvenoj i političkoj sferi, jednako kao i u moralnoj i duhovnoj trajao je stoljećima. Takav društveni status bio je zasnovan na tradicionalnome patrijarhatu koji je davao temeljno značenje socijalnom životu dok je patrijarhat utemeljio odnose dominacije muškaraca s jedne strane te podređenost žena s druge strane. Muška nadmoć u društvu ostvarena je monopoliziranjem normi kroz koje je patrijarhalno društvo vrijednosno definiralo spolne razlike pa su tako konstruirana uloga i odgovarajući način ponašanja postali dio svjetonazora i tradicije Europljana (Mihaljević, 2016: 150, prema Vasiljević, 2012, u Zaharijević, 2012). Feminizam je bitno promijenio položaj žene, a pojavio se u tri vala. U prvome valu, žene su ostvarile prodor u javnu sferu i izborile se za ravnopravnost zajedno s muškarcima s time da formalna ravnopravnost nije značila i stvarnu jednakost. Drugi feministički val proizašao je iz ustaljenih socijalnih normi i društveno konstruirane rodne uloge žene dok se feminizam u trećem valu većinski bavio rodnom ideologijom (Mihaljević, 2016: 149). Iako su danas u Europi prava žena nedjeljiva, neotuđiva i urođena, u nekim zemljama svijeta to još uvijek nije postignuto. Unatoč tome što u pravnom smislu žene u razvijenim zemljama imaju prava, realnost je ipak drugačija te se još uvijek susreću s diskriminacijom u mnogim aspektima privatnog i javnog života (Kofjač, 2021).

U ovome radu proučava se tema pojave diskriminacije na temelju spola u hrvatskim internetskim medijima, s naglaskom na seksizam. Cilj je rada temeljem analize literature utvrditi postoji li seksizam u hrvatskim medijima i, ako postoji, utvrditi pogađa li više žene ili muškarce te koja se etička načela pritom obično krše. U teorijskom dijelu rada objasniti će se pojam seksizma s naglaskom na njegove posljedice i oblike. Zatim će se objasniti temeljna etička načela novinara kao što su objektivnost, empatija i faktografija te će se prikazati utjecaj masovnih medija na današnje hrvatsko društvo, a s obzirom na to da su mediji odraz stvarnosti, opisat će se i rodna neravnopravnost u Hrvatskoj. Nadalje, rad ulazi u problematiku prikaza žena u medijima gdje će se objasniti rodna stereotipizacija, teorija objektivizacije i neetično izvještavanje o rodno utemeljenom nasilju, a zatim se prilaže kratak pregled i analiza izvješća o radu Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova RH za 2021. godinu koja sadrži brojne primjere kršenja etičkih načela novinara u kontekstu seksističkog prikaza žena u hrvatskim *online* medijima.

2. POJAM SEKSIZMA

Prema Vijeću Europe (2019.), seksizam je bilo kakav čin, gesta, vizualni prikaz, izgovorena ili pisana riječ, praksa ili ponašanje koje se temelji na ideji da je osoba ili skupina osoba podređena zbog svog spola, a javlja se u javnoj ili privatnoj sferi, na mreži ili van nje (*online* ili *offline*), s ciljem:

- I. „kršenja urođenog dostojanstva ili prava osobe ili skupine osoba ili
- II. rezultata u obliku tjelesne, seksualne, psihološke ili društveno-ekonomske štete ili patnje osobe ili skupine osoba ili
- III. stvaranja zastrašujućeg, neprijateljskog, ponižavajućeg ili uvredljivog okruženja ili
- IV. stvaranja prepreke autonomiji i potpunom ostvarenju ljudskih prava, osobe ili skupine osoba ili
- V. očuvanja i jačanja rodних stereotipa” (Vijeće Europe, 2019.).

Galić u svome znanstvenom radu *Promjena seksističkog diskursa u Hrvatskoj?* (2012: 156) opisuje seksizam kao društveni i kulturni fenomen diskriminiranja ili segregiranja neke rodne grupe na temelju pripadnosti spolu s time da rodna diskriminacija, ističe, podrazumijeva društveno djelovanje, isključivanje, iskorištavanje ili eksploataciju određene rodne grupe na temelju pripadnosti toj rodnoj grupi.

Također se odnosi na nejednak tretman žena i muškaraca na temelju roda uz osporavanje prava ili neke društvene prakse zbog rodnih predrasuda, u pravilu usmjerenih protiv žena. Galić (2012.) prepoznaje tri manifestna oblika izražavanja rodne diskriminacije: neposrednu, posrednu i sustavnu. Neposredna podrazumijeva nepovoljan tretman osobe ili grupe dok se posredna se odnosi na primjenu tzv. „neutralnih“ propisa ili mjera s negativnim učinkom za diskriminirane grupe, a sustavna obuhvaća društvene i kulturne vrijednosti i norme.

U društvu se seksizam prepoznaje kao rodna diskriminacija kroz preferiranje i privilegiranje pripadnika i pripadnica jedne rodne grupe te podcjenjivanje, omalovažavanje i degradiranje druge rodne grupe kroz oblike djelovanja, aktivnosti, ponašanja, stavova ili vrijednosti njihovih pripadnika i pripadnica, a na temelju kriterija spola. Rodna diskriminacija podrazumijeva i nejednaku raspodjelu moći, resursa i privilegija koja se pojavljuje u svim pa čak i

najrazvijenijim društvima, a u pravilu ide u korist muškarcima i na štetu ženama. Raspodjela moći između rodova ugrađena je u sve društvene mehanizme i institucije, od kućanstva i privatne sfere pa sve do javne sfere rada, tržišta, ekonomije, politike i slično, a održava se u sustavu patrijarhata kroz cjelokupnu povijest do danas (Galić, 2012: 156 prema Walby, 1990.).

Konvencija Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (CETS br. 210, Istanbulska konvencija) uz Konvenciju Ujedinjenih naroda o ukidanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) prepoznaje kontinuum između rodnih stereotipa, rodne nejednakosti, seksizma te nasilja nad ženama i djevojčicama. Tako se „svakodnevni” seksizam u obliku suptilnog ili manjeg seksističkog ponašanja, komentara i viceva nalaze se na jednom kraju kontinuumu (Vijeće Europe, 2019.).

Potrebno je istaknuti kako su takvi postupci ponižavajući te doprinose društvenoj klimi u kojoj su žene ponižene, njihovo samopouzdanje nisko, a njihove aktivnosti i izbori ograničeni, uključujući na radnome mjestu, u privatnoj, javnoj ili internetskoj sferi. Seksističko ponašanje, posebice seksistički govor mržnje, može eskalirati ili potaknuti otvoreno uvredljive i prijeteće radnje, uključujući seksualno zlostavljanje ili nasilje, silovanje ili potencijalno smrtonosno djelovanje dok ostale posljedice uključuju gubitak resursa, samopovrjeđivanje ili samoubojstvo (Vijeće Europe, 2019.).

Nadalje, seksizam i seksističko ponašanje dovode do negativnih tjelesnih, seksualnih, psiholoških ili socioekonomskih učinaka te različito utječu na različite sektore stanovništva. Žene i muškarci mogu se suočiti s različitim i ukriženim oblicima seksizma koji se temelje na čimbenicima poput: etničke pripadnosti, manjinskog ili autohtonog statusa, dobi, religije, migrantskog ili izbjegličkog statusa, invaliditeta, bračnog statusa, društvenog podrijetla, rodnog identiteta, seksualne orijentacije ili seksualnosti. Ipak, žene i djevojčice su najviše pogođene seksističkim ponašanjem te se posebno ističu žene aktivne u pretežno muškim sredinama kao što su poslovni svijet, financije, vojska ili politika (Vijeće Europe, 2019.).

Žene na položajima moći ili vlasti (npr. javne osobe) također su česte mete seksizma jer se smatra da odstupaju od društvenih rodnih normi koje isključuju žene iz javnih prostora ili vlasti kao i muškarci koji osporavaju dominantnu percepciju muškosti. Seksizam se javlja u cijelom rasponu ljudskih djelatnosti, pa tako i na kiberprostoru, odnosno, internetu i društvenim mrežama. Može ih se doživljavati pojedinačno ili kolektivno, kao osoba ili skupina osoba, čak

i ako nisu izravno usmjereni na pojedinca ili skupinu, primjerice putem seksističkog oglašavanja ili objavljivanja slika golih žena na radnome mjestu (Vijeće Europe, 2019.).

Tri razine reproduciranja i doživljavanja seksizma su: individualna, institucionalna (obiteljsko, radno ili obrazovno okruženje) i strukturna (npr. kroz društvene nejednakosti spolova, društvene norme i ponašanje). Internet je nova dimenzija izražavanja koja prenosi seksizam širokoj publici, ali treba naglasiti da korijeni seksizma nisu u tehnologiji, već u trajnim spolnim neravnopravnostima. Seksizam i seksističko ponašanje ukorijenjeni su u rodnim stereotipima i osnažuju ih dok rodni stereotipi pojačavaju nejednake društvene strukture moći te negativno utječu na raspodjelu resursa između žena i muškaraca. Dokazi za to su, primjerice, trajne razlike u plaćama i mirovinama između žena i muškaraca u državama članicama Europske Unije (Vijeće Europe, 2019.).

2.1. OBLICI SEKSIZMA

Predrasude i diskriminacija spram žena u obliku seksizma tradicionalno su se temeljile na zagovaranju strogih rodnih uloga (prema kojima su žene submisivne skrbnice i njegovateljice, a muškarci hranitelji obitelji), vjerovanju u inkompetenciju žena te različitim tretmanom muškaraca i žena. Ipak, s obzirom na kulturne i političke promjene posljednjih desetljeća, otvorena diskriminacija žena postaje ilegalna i društveno neprihvatljiva, a seksizam preuzima novi, točnije, prikriveni oblik (Šimac i Klasnić, 2021., prema Huber, 2016.). Iako su zakonske promjene u industrijski razvijenim zemljama pridonijele mijenjanju obrazaca seksizma, one su ipak rezultirale njegovim prikrivanjem umjesto eliminiranjem (Šimac i Klasnić, 2021. prema Masser i Abrams, 1999.).

Prema jednoj mogućoj klasifikaciji, seksizam se u suvremenom svijetu pojavljuje u dva oblika: otvorenom i prikrivenom. U otvorenom se obliku pojavljuje u nizu društvenih aktivnosti u vidu otvorenih i očitih zabrana za pripadnike ili pripadnice određenog spola, a prikrivenog oblika mnoge žene i muškarci nisu niti svjesni jer najčešće prolazi nezapaženo, tajno i skriveno (Šimac i Klasnić, 2021. prema Barada i Jelavić, 2004.). Benokraitis i Feagin (1986. i 1995. prema Swim i Cohen, 1997., navedeno u Šimac i Klasnić, 2021.) navode i suptilni oblik seksizma

kojeg karakterizira otvoreno, nejednako i štetno postupanje prema ženama koje prolazi nezapaženo jer se smatra uobičajenim ili normalnim ponašanjem.

S druge strane, Galić (2012.) razlikuje tradicionalni i moderni seksizam. Tradicionalni seksizam podrazumijeva patrijarhalni hijerarhijski sustav rodne stratifikacije i podjele rada u korist muškaraca, podređeni status žena, rodne razlike kao isključivosti uz mizogine stavove prema ženama te uvjerenje u biološki i antropološki utemeljene „prirodne“ razlike između muškaraca i žena. U modernom seksizmu često se pronalazi i prikriveni seksizam, a predstavlja obrazac koji bi htio pokazati okretanje društva prema nehijerarhiziranom rodnom sustavu vrijednosti i odnosima s time da je potaknut promjenama u obrazovanju, politici, pravu i na tržištu rada koje su nastale pod utjecajem modernizacijskih procesa i feminističkih pokreta (Galić, 2012.).

3. ETIČKA NAČELA NOVINARA

Kodeks časti hrvatskih novinara jasno ističe kako je pravo na točnu i pravovremenu informaciju te slobodu mišljenja i izražavanja misli, jedno od temeljnih prava i sloboda svakog ljudskog bića, bez obzira na spol, rasu, nacionalnost i druge osobine. Iz tog prava, dakle, proizlaze obveze i prava novinara koji su u svom radu „dužni braniti ljudska prava, dostojanstvo, slobode i vrijednosti, uvažavati pluralizam ideja i nazora, opirati se svim oblicima cenzure, pridonositi jačanju pravne države i kao dio javnosti sudjelovati u demokratskoj kontroli moći i vlasti” (Hrvatsko novinarsko društvo, n.d.).

Ipak, u suvremenom novinarstvu neprestano svjedočimo slučajevima kršenja etičkih načela. Iako se mediji bave različitim pitanjima, problemima i procesima u društvu, u fokusu njihova djelovanja su ljudska bića te isto vrijedi i za krizne situacije. Za razumijevanje novinarske etike potrebno je razumjeti važnost osobe koja u demokratskom i pluralističkom društvu ima svoja prava i obaveze koje se temelje na međunarodnim aktima kao što su: Opća deklaracija o pravima čovjeka iz 1948., Konvencija Europskog vijeća o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda iz 1950. te Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima iz 1966. Ljudska prava čine široku kategoriju, a podrazumijevaju sve od prava na život do prava na privatnost, dostojanstvo i nepovredivost osobe, što se u kriznim i izvanrednim situacijama često ne poštuje.

Profesionalna odgovornost u izravnoj je vezi sa shvaćanjem etike novinarstva, a ona je najočitija u odnosu prema osobama u određenoj kriznoj situaciji ili incidentu (Barović, 2011.).

Jadran Perinić (2008: 35, navedeno u Barović, 2011.) primjećuje da se u definicijama kriznih situacija pojavljuju dva važna elementa koja potiču masovne medije da se takve teme pojave kao udarna vijest, a to su neočekivanost te nejasnoća uzroka i posljedica. S obzirom na to da je velik broj autora dao svoje određenje kriznih situacija, Barović (2011.) zaključuje da je to zapravo „događaj ili proces koji je potencijalna prijetnja za veliki broj osoba i njihovu imovinu, a izvještavanje o toj krizi podrazumijeva zaštitu javnog interesa i prava konzumenata medijskih sadržaja da na etički prihvatljiv način budu točno, pravovremeno i objektivno informirani”. Krizne situacije također se dijele na krize izazvane djelovanjem prirodnih sila i krize uzrokovane ljudskim (ne)svjesnim faktorom te predstavljaju veliki ispit s aspekta objektivnosti i novinarske etike s obzirom na to da događaji gdje su ugroženi ljudski životi i imovina neminovno iziskuju javni interes koji je glavni pokretač svakog medija (Barović, 2011.).

Što se tiče slobode izražavanja, Verčič et al. (2004.) naglašavaju da novinari imaju pravo na slobodno obavljanje svog posla dok god ne zadiru u prava drugih koja su jednako zaštićena (zaštita imena, časti i dostojanstva pojedinca, poslovnih tajni i sl.). Temeljna dužnost novinara je istinoljubivost dok je nesmetan pristup informacijama od interesa za javnost njegovo temeljno pravo, a svako ometanje u pribavljanju takvih informacija, kao i prikrivanje, laganje ili obmanjivanje, znači izravno zadiranje u integritet novinarstva kao društvene institucije.

3.1. OBJEKTIVNOST

Jasno je da novi mediji, kao što je internet, mijenjaju percepciju objektivnosti. Pojam objektivnosti često se izjednačava s filozofskom definicijom istine, koja se smatra nedostižnim idealom ako se uzme u obzir činjenica da novinari često djeluju u stresnim okruženjima kao što su krizne situacije. Dakle, moguća su dva shvaćanja novinarske objektivnosti, a to su tradicionalni pristup i model novinarske partikularizam. Prema Schudsonu (2001: 150, prema Karpentir i Trioen, 2008: 7, navedeno u Barović, 2011.), klasični ili tradicionalni pristup podrazumijeva objektivnost kao nadmoć hladnokrvnosti spram emocija dok se novinarski

posao sastoji od izvještavanja o vijesti, bez ikakvog komentiranja, izvrtanja ili oblikovanja formulacija na bilo koji način (Barović, 2011.).

Tuchman (1978., navedeno u Barović, 2011.) ističe kako je, prema kritičarima, takvo shvaćanje objektivnosti teško razumljivo jer novinari u skladu sa svojom osobnom percepcijom stvaraju, posebice u kriznim situacijama, mnoštvo različitih stvarnosti. Upravo zbog toga je objektivnost, kao standard, teško ostvariva. Kritičari objektivizma stoga predlažu novinarski partikularizam, pri čemu se naglašava da je objektivnost po prirodi partikularna, odnosno, dobiva značenje samo u odnosu s drugim partikularnim vrijednostima. S obzirom na to da značenje objektivnosti ovisi od njezinom točnom prijevodu, svaka se novinarska aktivnost treba promatrati kao nesavršena i zatvorena u vlastitu partikularnost, a rezultat toga je nepremostivi jaz između novinarske ideologije i novinarske prakse (Karpentir i Trioen, 2008: 21-22, navedeno u Barović, 2011.).

Barović (2011.) ne poriče razliku između objektivnosti kao ideala i objektivnosti koja nastaje u praktičnom terenskom iskustvu te smatra da je zbog odbacivanja objektivnosti kao mogućeg koncepta, tradicionalan pristup u izvještavanju ipak prihvatljiviji. „Problematično je relativizirati objektivnost, jer koliko god tu vrijednost novinarstva stavljali u poziciju sumnje, ona egzistira i transparentna je u svakodnevnom novinarskom angažiranju – a toga je svjestan svaki izvjestitelj, bez obzira na njegovo teorijsko znanje i praktično iskustvo.” (Barović, 2011.)

3.2. EMPATIČKA I FAKTOGRAFSKA TEORIJA

U kriznim situacijama kao što je primjerice smrt maloljetnika, medijska teorija potencijalnom izvjestitelju daje dvije osnovne, ali i oprečne opcije: empatičku ili faktografsku, odnosno činjeničnu teoriju. Prema empatičkom pristupu, novinar u kriznoj situaciji mora imati više empatije za patnju „oštećene“ ili marginalizirane grupe. Cijenjeni ratni dopisnik Bell (1997., navedeno u Barović, 2011.) smatra da se zbog medija u kriznim situacijama javljaju događaji koji bi bili nezamislivi bez zastupnika javne riječi, kao što su primirja, razmjene zarobljenika, human odnos prema ranjenicima, civilima i slično. Ed Vulliamy (1993., navedeno u Barović, 2011.) naglašava nedopustivost ravnodušnosti u izvještavanju te smatra da novinar mora zauzeti jasan stav prema događaju koji istražuje. Novinar, dakle, u kriznim situacijama mora

prihvatiti jedan od dva osnovna pristupa s time da u empatičkom pristupu ne postoji jasna distanca prema krizi o kojoj se izvještava, a koja treba postojati kako bi se postigla relativna nepristranost (Barović, 2011.).

Jedan od mnogih zagovornika faktografskog pristupa je urednik i novinar BBC-a Simpson (1997., navedeno u Barović 2011.) koji vjeruje da je posao novinara saznati činjenično stanje u bilo kojem području života te se umjesto suosjećanja, naglašava razumijevanje, uz, naravno, human odnos prema unesrećenima. Dunkley (1997: 11, navedeno u Barović, 2011.) postavlja distancu kao osnovni element profesionalnosti u radu te piše: „Novinari počinju vjerovati da ono o čemu izvještavaju treba odražavati njihov emotivni doživljaj. Odatle do selektivnosti i manipulacije činjenicama u korist jedne strane samo je korak, i to možda čak nesvjestan.“. Još jedan kritičar empatičke teorije, Mick Hume (1997., navedeno u Barović 2011.) naglašava ozbiljnost problematike takvog dramskog pristupa te ga naziva protivnikom svake analize koja čini temelj istraživačkog rada.

Barović (2011.) zaključuje da se tradicionalna objektivnost kao idealna kategorija ne može ignorirati, već treba biti osnovni standard svakog novinarskog rada, posebice izvještavanja u kriznim situacijama koje predstavljaju složen i odgovoran oblik medijskog djelovanja. Zbog uvođenja emotivnog rasuđivanja, empatičku teoriju u potpunosti odbacuje te kritizira posvećivanje više pažnje simpatiji nego stvarnom stanju na terenu i izvještavanje prema unaprijed postavljenim predrasudama. Također smatra da faktografska teorija njeguje objektivnost u radu, jednak tretman više objekata rada, umjerenost u procjenama, kompleksniji pristup problemu i slično te vjeruje da je objektivnost nemoguće postići bez faktografije koja je osnovica profesionalnog pristupa radu.

3.3. UTJECAJ MASOVNIH MEDIJA NA SUVREMENO HRVATSKO NOVINARSTVO

Vukić (2017.) u knjizi „Od novinara do novinarstva” piše da je od ulaska u 21. stoljeće i razvoja digitalne tehnologije, novinarstvo u svijetu postalo toliko opće da se danas u hrvatskom tisku i elektroničkim medijima često koriste razne zamjene, kao što su građanski novinari koji ne prikupljaju i ne provjeravaju originalne podatke na planiran i sustavan način (Vukić, 2017.

prema Bass, 2008: 21). Takvi novinari zapravo „pune rupe” u medijskom prostoru, a nove mogućnosti novinarstva donijela je globalizacija pod utjecajem masovnih medija koji su doživjeli brojne promjene uslijed ubrzanog napretka tehnologije. Prema Maloviću (2014: 126) danas postoji puno medija i time, više mogućnosti da dođemo do informacije, a ipak imamo premalo vjerodostojnih izvora.

Analiza hrvatskog medijskog sustava prema četvrtom UNESCO-vom indikatoru dokazala je da su trivijalnost, tabloidizacija, utrka za senzacionalizmom i površnost uz manjak ozbiljnih izdanja, realna slika hrvatskih medija što je u izravnoj vezi s neskladom između njihovih potreba i onoga što im sveučilišta i učilišta nude (Vukić, 2017. prema Vilović, 2011.). Dosadašnja istraživanja hrvatskog medijskog sustava, pokazala su da je on tek djelomično demokratičan (slobodan) dok je ozbiljno istraživačko novinarstvo prava rijetkost, a javljaju se i karakteristike kao što su: visoka koncentracija medijskog vlasništva, sve veća sličnost sadržaja u različitim medijima, česta banalizacija i celebrityizacija uz prelazak na sve novije tehnološke platforme koje produbljuju već postojeći digitalni jaz (Peruško et al., 2011.).

Prema novijoj klasifikaciji, medijski sustav obilježen je i niskom profesionalizacijom novinara, niskom do srednjom kvalitetom javne televizije te visokim vlasničkim i političkim paralelizmom. (Peruško, Vozab i Čuvalo, 2013.) Medijska politika Hrvatske ocijenjena je kao deregulativna i marketizacijska, a mediji kao kulturne institucije motivirane isključivo profitom. (Peruško, 2011.) Kvaliteta medijskih priloga iz etičke percepcije je sve niža, a relevantne vijesti prikazuju se na jednostavniji način, s kraćim tekstovima i s više fotografija ili ilustracija dok izostaju dublji i analitički tekstovi. Prednost također imaju zanimljivosti manje društvene vrijednosti koje privlače najširu publiku, naslovi su predugački i sadrže bit teksta te dolazi do miješanja novinskih klasičnih formi čime se ne poštuju profesionalni standardi izvještavanja. (Vilović, 2003 navedeno u Vukić, 2017)

Vilović (2004. navedeno u Vukić, 2017.) ističe da su središnji problemi etičke prakse hrvatskog novinarstva: neistinito izvještavanje, anonimni izvori, prikazivanje samo jedne strane, narušavanje temeljnih prava čovjeka, posebice manjinskih društvenih skupina te propagandni tekstovi, loš ukus i opscenost. Istraživanje sadržaja hrvatskih *online* medija dokazalo je da se većinom koriste komercijalizirani globalni sadržaji, u najvećoj mjeri povezani sa Sjedinjenim Američkim Državama, koji se zatim preuzimaju od novinskih agencija, prevode i prikazuju kao izvorni članci (Brautović, 2006.). Potrebno je naglasiti da sadržaj internetskih novina

nerijetko čini govor mržnje posebice u kontekstu događaja povezanih s međunarodnom tolerancijom, životima i problemima društvenih manjina s naglaskom na događaje u kojima sudjeluju ljudi različite seksualne orijentacije. (Vilović, 2011. navedeno u Vukić, 2017.)

4. RODNA (NE)RAVNOPRAVNOST U REPUBLICI HRVATSKOJ

Teško je govoriti o medijskoj diskriminaciji bez prikaza stvarnog stanja diskriminacije u Hrvatskoj. Prema najnovijim podacima Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, godišnje izvješće o radu za 2021. godinu bilježi porast slučajeva za 16,8% više nego u 2020. te se uzimaju u obzir okolnosti pandemije bolesti COVID-19 i posljedice potresa. U 2021. zaprimljeno je 610 novih pritužbi koje su se većinom odnosile na zaštitu žena (71,6%) dok se najveći broj pritužbi odnosio na područje socijalne sigurnosti, mirovinskog i zdravstvenog osiguranja (29,2%) te područje ostvarivanja radnih prava (19,5%) uz upravu (13,1%). Čak 48,7% pritužbi temelji se na području rada, zapošljavanja i socijalne sigurnosti dok prema pritužbama građanki, majčinstvo i dalje ostaje glavni izvor rodne diskriminacije žena na tržištu rada. U 2021. godini nastavio se rast nasilja u obitelji kaznene prirode uz porast broja ubijenih žena od strane bliskih osoba te su žene i dalje, najčešće žrtve nasilja u obitelji (Prs.hr., 2022.).

S obzirom na građanske inicijative koje su žrtvama pružile platformu za iznošenje svojih iskustava (npr. inicijativa #nisamtražila), 2021. godina bilježi i značajan porast broja slučajeva spolnog uznemiravanja. Nadalje, prema rezultatima Popisa stanovništva, kućanstava i stanova u RH 2021., broj stanovnika smanjio se za 9,25% zbog čega Pravobraniteljica naglašava povezanost učinkovite demografske politike s ostvarivanjem ustavnog načela ravnopravnosti spolova koje treba uključivati ekonomsko osnaživanje žena i veće uključivanje očeva u brigu i skrb o djeci. Hrvatska je i dalje među državama članicama Europske unije u kojoj muškarci najmanje koriste rodiljne i roditeljske potpore, a to čine njih tek 3,9% (Prs.hr., 2022.).

Ženska mreža Hrvatske (2021.) navodi i da je Hrvatska država u kojoj su žene ekonomski ovisne, odnosno nemoćne. Čak 80% nekretnina je u rukama muškaraca, gotovo 55% čine nezaposlene žene dok su 75% siromašnih ili u riziku od siromaštva žene, a razlike u plaći su od 12% dok je razlika u mirovinama dupla. Kriza Covida-19 produbila je tu ekonomsku nemoć tako što je prvo pogodila ženska zanimanja medicinskih sestara i trgovkinja, žena zaposlenih u

turizmu i u ugostiteljstvu, a zatim ih je ostavila bez posla i opteretila ulogom kućanice, radnice i odgojno-obrazovne djelatnice u *online* nastavi što ponovno dokazuje neravnopravno raspoređen teret brige o obitelji. (Ženska mreža.hr, 2021.)

Što se tiče javne politike, u sva predstavnička i izvršna tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave izabrano je 27% žena, odnosno 29% u predstavnička i 11% u izvršna tijela. Podaci jasno ukazuju da su izvršne pozicije i dalje nedostupne ženama te da kvote propisane Zakonom o ravnopravnosti spolova ne osiguravaju podjednaku zastupljenost žena i muškaraca u procesima odlučivanja. Naglašava se da niti u 2021. godini nije donesena nacionalna politika za promicanje ravnopravnosti spolova, već je samo proveden postupak izrade Nacionalnog plana za ravnopravnost spolova za razdoblje od 2021. do 2027. godine uz Akcijski plan. Radi provedbe Zakona o ravnopravnosti spolova, Pravobraniteljica preporučuje donošenje strateškog okvira za provedbu politike ravnopravnosti spolova (Prs.hr., 2022.).

Ženska mreža Hrvatske (2021.) naglašava da indeks ravnopravnosti u EU iznosi 67,4 % dok je u Hrvatskoj svega 55,6%, prema čemu je 21. po redu od 28 država, odnosno 7. najlošija: „Davno su prošla vremena kad smo zbog uspostavljanja institucionalnih mehanizama i usklađivanja sa zakonima EU bili po indeksu ravnopravnosti 16. u svijetu. Očito zakoni i mehanizmi nisu zaživjeli. A kako bi tog načela i bilo kad nema Nacionalne politike ili strategije ravnopravnosti spolova već 6. godinu! Navodno čeka negdje spremna u ladici! Nekako nam se čini da je jedini tko je može izvaditi iz sad već prašnjave ladice aktualna Vlada RH.”.

5. PRIKAZ ŽENA U MEDIJIMA

Prema članku 16. Zakona o ravnopravnosti spolova kojeg je donio Hrvatski sabor 2003. godine, određeno je sljedeće:

- 1) Mediji će kroz programske sadržaje, programske osnove, programska usmjerenja i samoregulacijske akte promicati razvoj svijesti o ravnopravnosti žena i muškaraca.
- 2) Zabranjeno je javno prikazivanje i predstavljanje žena i muškaraca na uvredljiv, omalovažavajući ili ponižavajući način, s obzirom na spol i spolnu orijentaciju (Zakon o ravnopravnosti spolova, 2017.).

Zadatak medija je da nas informiraju o svemu što se događa oko nas, ali ipak odašilju mnoge manipulativne poruke kojih nismo ni svjesni kao što su, primjerice, nametanje ideala ljepote, življenja, ponašanja, odijevanja i slično. (Kofjač, 2021.) U suvremenom društvu komunikacija između medija i publike, posebice televizije i interneta, izravno je povezana s proizvodnjom i utjelovljenjem kulturnih identiteta. Drugim riječima, sadržajima prezentiranim putem medija prenose se i određeni općeprihvaćeni kulturni obrasci poimanja raznih dimenzija identiteta, odnosno, roda i spola, čime se tradicionalna rodna razlika između žena i muškaraca iz stvarne kulture preslikava u medije. (Lubina i Brkić Klmpak, 2014. prema Kosanović, 2008.)

Preslikavanjem takve stereotipizirane stvarnosti i korištenjem specifičnih simboličnih jezika, mediji konstruiraju novu stvarnost koja može utjecati na izgradnju identiteta i socijalizaciju ljudi jer će kod primatelja informacija potvrditi tradicionalne arhetipske značajke muškaraca i žena kao ispravne i poželjne s time da se vrlo razlikuju pokušaji reprezentiranja žena spram muškaraca. Muškarci su najčešće prikazani kao subjekti neke radnje, mišićavi i uvijek spremni na izazove osvajanja nekoga ili nečega dok su žene uglavnom svedene na pojedine dijelove tijela ili su prikazane kao ideali ljepote kako bi prodale određeni proizvod. Ustaljeno je da seks i privlačan izgled prodaju sve, prilikom čega je za reklamnu industriju jedini uspjeh ako reklama proda proizvod, dok se zanemaruje je li i sama žena pri tome svedena na potrošni objekt. (Lubina i Brkić Klmpak, 2014.)

U životu modernog čovjeka glavni se naglasak stavlja na sadržaje koji propagiraju fizički izgled i uspjeh za koje se smatra da ne idu jedan bez drugoga i koji ovise jedan o drugome. Takvi su sadržaji zapravo prikriveni seksizam koji se odražava kroz negativnu medijsku objektivizaciju i seksualizaciju, ponajviše žena (Lubina i Brkić Klmpak, 2014.). Danas poimanje žena ovisi o medijskoj reprezentaciji, odnosno, procesu proizvodnje i razmjene značenja unutar jedne kulture. Mediji, dakle, predstavljaju stvarnost i reprezentiraju objekt, osobu ili proces u njegovom odsustvu te koristeći simplifikaciju, umjesto tipova, nude stereotipe pa se mogu prepoznati mi i oni, odnosno dobri i loši, zbog čega medijski diskurs ulazi i u područje mizoginije. (Lubina i Brkić Klmpak, 2014. prema Milivojević, 2004:12-13)

Hrvatski jezični portal mizoginiju definira kao bolesnu mržnju muškarca prema ženama dok Kronja (2007:197, navedeno u Lubina i Brkić Klmpak, 2014.) smatra kako se ona očituje kroz diskriminaciju žena prema ljepoti i godinama, zatim negiranjem ili umanjivanjem njihovih

profesionalnih postignuća te stereotipima o nižoj inteligenciji i sposobnostima. Kroz idealizaciju izgleda, njegovanje kulta tijela i naglašavanje seksualnosti, društvo nam zapravo sugerira kako privlačan vanjski izgled osigurava veći osjećaj moći, uspješnosti i bolji položaj u društvu, a medijske reprezentacije stoga podupiru takve poruke i postavljaju ih kao poželjan identitet. (Lubina i Brkić Klimpak, 2014)

Seksizam u medijima doprinosi okruženju koje tolerira i utjelovljuje „svakodnevni” seksizam, a očituje se kroz:

- „Seksualne, seksualizirane i rasno određene prikaze i objektivizaciju žena, muškaraca, djevojčica i dječaka, uključujući oglašavanje, filmove, televiziju, videoigre i pornografske sadržaje.
- Pogrdno ili trivijalizirajuće izvještavanje o izgledu, oblačenju i ponašanju žena, umjesto uravnotežene i informirane rasprave o njihovim stavovima i mišljenjima.
- Izvještavanje i prikazivanje žena i muškaraca u stereotipnim ulogama unutar obitelji i zajednice.
- Reproduciranje i održavanje rodni stereotipa u odnosu na žrtve rodno utemeljenog nasilja.
- Neuravnoteženu zastupljenost i nedostatak značajnog sudjelovanja žena u različitim profesionalnim i informativnim ulogama (stručnjakinje, komentatorice), naročito u odnosu na žene iz manjinskih skupina” (Vijeće Europe, 2019.).

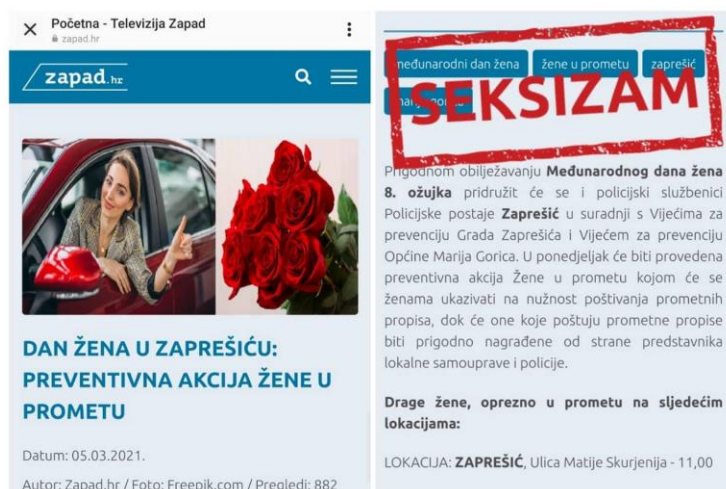
5.1. RODNA STEREOTIPIZACIJA

Vijeće Europe (2019.) naglašava kako su upravo rodni stereotipi i inherentne pristranosti oni koji oblikuju norme, ponašanje i očekivanja muškaraca i dječaka te, posljedično, dovode do seksističkih djela. Drugim riječima, rodni stereotipi pojačavaju seksizam zbog čega ih je potrebno detaljno analizirati. Prema Strategiji za ravnopravnost spolova Vijeća Europe od 2018. do 2023., rodni stereotipi definiraju se kao „unaprijed stvoreni društveni i kulturni obrasci ili predodžbe, prema kojima se ženama i muškarcima pripisuju osobine i uloge utvrđene i ograničene njihovim spolom”.

Rodni stereotipi potiču diskriminaciju na temelju spola te predstavljaju ozbiljnu prepreku postizanju ravnopravnosti spolova s obzirom na to da sputavaju razvoj prirodnih talenata i sposobnosti djevojčica i dječaka, odnosno, žena i muškaraca, kao i njihove obrazovne i profesionalne sklonosti i iskustva te općenito životne prilike. Strategija naglašava da su rodni stereotipi posljedica i uzrok duboko ukorijenjenih stavova, vrijednosti, normi i predrasuda koje služe za opravdavanje i održavanje povijesnih patrijarhalnih odnosa u kojima muškarci imaju prevlast nad ženama, kao i seksističkih stavova. Takav sustav vjerovanja negativno utječe i na muškarce i dječake, posebice hegemonijska muževnost koja potiče seksistički govor mržnje i predrasude protiv muškaraca i dječaka koji odstupaju od ustaljenih predodžbi o muževnosti. (Vijeće Europe, 2018.)

Medijski prikazi, kao i društvene percepcije, mogu jačati rodne stereotipe kroz postavljanje ideje kako bi žene ili muškarci trebali izgledati, kako bi se trebali ponašati, koje bi karijere trebali odabrati te koje bi kućanske poslove trebali obavljati. (Vijeće Europe, 2018.) Batler-Paisley i Paisley-Batler (Lubina i Brkić Klimpak, 2014. prema Milivojević, 2004: 20-21) u svrhu prepoznavanja seksizma u medijima odredile su skalu s ciljem utvrđivanja svijesti koja se usredotočuje na to kako se žene, načinom prikazivanja, ograničavaju na određene uloge i odnose. Prema skali moguće je razlikovati pet vrsta prikaza žena u medijima:

1. **Vrsta „ponizi je“** - žene su prikazane kao pojednostavljena, dvodimenzionalna slika, seksualni objekt ili uciviljena žrtva (npr. glupa plavuša ili žena koja loše vozi auto - vidi sliku 1.).
2. **Vrsta „zadrži je tamo gdje joj je mjesto“** - sadrži tradicionalne „ženske“ vrijednosti i kvalitete, a tradicija se koristi da odredi „ženske“ uloge (majke i domaćice). Koristi je većina medija.
3. **Vrsta „daj joj dva mjesta“** - žene mogu biti odvjetnice ili profesorice sve dok je „ručak na stolu u određeno vrijeme“, odnosno, dok su domaćinstvo i materinstvo na prvom mjestu. Koriste je uglavnom „progresivni mediji“.
4. **Vrsta „ona je potpuno jednaka“** - poprilično rijetka u medijima, a temelji se na predodžbama gdje se žene vide u profesionalnim svojstvima bez podsjećanja da su „kućne“ i materinske uloge njihovi podrazumijevajući poslovi.
5. **Vrsta nestereotipnog prikazivanja žena i muškaraca** koji se ističu svojim osobnim kvalitetama, bez obzira na spol (Lubina i Brkić Klimpak, 2014. prema Milivojević, 2004: 20-21).

Slika 1. Upotreba rodних stereotipa na Televiziji Zapad povodom Dana žena
Izvor: Facebook stranica „Seksizam naš svagdašnji” (2021)

5.2. TEORIJA OBJEKTIVIZACIJE: SEKSUALIZACIJA ŽENSKOGA TIJELA

S obzirom na to da se djevojčicama oduvijek nameću ideali ljepote i privlačnosti, ni ne čudi što je standard vidljiv u tradicionalnim medijima, ali sve više i na društvenim mrežama. Prema Kofjač (2021. prema Daniels i Zurbriggen, 2016.), „teorija objektivizacije tvrdi da zapadna društva seksualno objektiviziraju žensko tijelo. Prema tome, ženska tijela su predmeti koji služe za zadovoljstvo i ocjenu drugih, a drugima se smatraju muškarci.”. Rezultat takvog kulturnog pritiska je samoobjektivizacija žena - pojava u kojoj žene detaljno proučavaju izgled svog tijela.

Kada se govori o objektivizaciji, nemoguće je ne spomenuti i pojam samoopredmećivanja kada se djevojčice srame svog tijela te su češće depresivne za razliku od dječaka iste dobi, a kasnije utječe i na mentalno zdravlje, poremećaje u prehrani, samouvažavanje tijela i slično (Kofjač, 2021. prema Daniels i Zurbriggen, 2016.). Samoobjektivizacija uvelike utječe i na matematičku (ne)uspješnost te kognitivne procese što potvrđuju istraživanja seksualiziranih prikaza žena u tradicionalnim medijima koja su pokazala kako gledatelji takve žene smatraju manje inteligentnima, manje odlučnima, s manje samopoštovanja, nemoralnima i seksualno iskusnijima. Kontrola nad objektivizacijom žena gotovo da i ne postoji s obzirom na to da se seksualni sadržaji javljaju svakodnevno čak i u širem pojmu medija kao što su filmovi, pjesme, crtici, video igre, oglašavanje i slično. (Kofjač, 2021 prema Daniels i Zurbriggen, 2016.)

Caroline Heldman (2012., navedeno u Čehulić, 2015.) sastavila je test seksualnog objekta (engl. *Sex Object Test –SOT*) za mjerenje prisutnosti seksualne objektivizacije na slikama pri čemu se objektivizacija potvrđuje ako je odgovor na bilo koje od sljedećih sedam pitanja „Da!“:

1. „Prikazuje li slika samo jedan dio (dijelove) seksualiziranog tijela osobe?
2. Prikazuje li slika seksualiziranu osobu kao zamjenu za objekt?
3. Prikazuje li slika seksualiziranu osobu kao zamjenjivu?
4. Potvrđuje li slika ideju povrede tjelesnog integriteta seksualizirane osobe koja ne može pristati?
5. Sugerira li slika da je spolna dostupnost određujuća značajka te osobe?
6. Prikazuje li slika seksualiziranu osobu kao robu (nešto što se može kupiti ili prodati)?
7. Tretira li slika tijelo seksualizirane osobe kao platno?“ (Čehulić, 2015. prema Heldman, 2012.).

Istraživanja reklamnih sadržaja u tisku i na televiziji pokazala su da se pri promociji proizvoda, usluga i ideja mogu pronaći zajedničke forme seksualnog sadržaja: prikazivanje tijela (nagost), fizička atraktivnost, sugestivno ponašanje, interakcija i drugi faktori poput scenografije, konteksta i efekta kamere. Ipak, prema količini upotrebe u reklamiranju na prvom mjestu je i dalje prikazivanje tijela, odnosno, nagost koja se odnosi na količinu i stil odjeće koju nose modeli u reklamama (Rvović, 2014. prema Torlak 2010.).

Čehulić u svojem diplomskom radu „Seksualna objektivizacija ženskoga tijela u reklamama“ (2015.) objašnjava kako se reklame u suvremenim medijima mogu definirati prema sadržaju i ciljanoj publici kao one koje se obraćaju muškarcima i one koje se obraćaju ženama. U reklamama namijenjenima za muške potrošače javljaju se idealne stereotipne djevojke, često u pozama koje otvoreno pozivaju na seks, polugole ili gole te uvijek spremne udovoljiti muškarcu, čime se pretpostavlja kako je seks jedina funkcija i svrha žene. Takva medijska objektivizacija temelji se na rodnim stereotipima gdje žensko tijelo postoji samo u svojstvu objekta koji uvijek ima istu funkciju, odnosno estetsku privlačnost i pasivnost koja prati radnju muškog subjekta.

Slika 2. Korištenje sugestivne igre riječi i objektivizacije u reklami teretane Sparta Gym Zapad
Izvor: Facebook stranica „Seksizam naš svagdašnji” (2022.)

Zastupljene su i reklame gdje se u krupnom planu nalaze posebno istaknuti dijelovi ženskog tijela s pretpostavkom da će proizvod svojom eksplicitnošću poboljšati prodaju ili potaknuti potrošače da pogledaju novi proizvod. S druge strane, u reklamama namijenjenim ženskoj publici dominira ustaljeno prikazivanje žene u ulozi majke koja s osmijehom na licu kuha ručak te ga poslužuje suprugu i djeci dok je istovremeno i vrijedna domaćica koja pere posuđe ili kupaonicu. Treba naglasiti i da se od žena, čija je priroda posla od određenog javnog interesa, očekuje dvostruka uloga; one moraju biti i supruge i majke koje uspješno balansiraju profesionalni i privatni život. (Čehulić 2015. prema Lubina, Brkić Klimpak, 2014.)

Slika 3. Reklama Bipe za akciju povodom Mjeseca žena
Izvor: Facebook stranica „Seksizam naš svagdašnji” (2022.)

5.3. NEETIČNO IZVJEŠTAVANJE O RODNO UTEMELJENOM NASILJU

Priručnik „Psihosocijalna podrška za žrtve nasilja u obitelji i drugih oblika rodno utemeljenog nasilja” (2017.) definira rodno utemeljeno nasilje kao „nasilje usmjereno protiv osobe zbog njezina roda (uključujući rodni identitet / izražavanje) ili nasilje koje nerazmjerno više pogađa osobe jednog roda. Žene i djevojčice, svih dobi i podrijetla, najviše su pogođene rodno utemeljenim nasiljem. Ono može biti fizičko, seksualno i/ili psihološko” (Štirn et al. 2017. prema Vijeće Europe, 2011.). Rodno utemeljeno nasilje uključuje:

- nasilje u intimnim vezama
- seksualno nasilje (uključujući silovanje, seksualni napad i seksualno uznemiravanje ili uhođenje)
- trgovanje ljudima (uključujući prostituciju)
- prisilan rad
- ropstvo
- štetne prakse, kao što su prisilni brakovi, genitalno sakaćenje žena i takozvani zločini iz časti
- fizičko, seksualno i psihološko nasilje počinjeno ili odobreno od strane države, gdje god se pojavljuje (Štirn et al., 2017.).

Medijski kodeks (2019.) naglašava da je nasilje prema ženama rodno utemeljeno nasilje do kojega dolazi upravo onda kada žene ne ispunjavaju svoju društveno nametnutu rodnu ulogu, odnosno, ne ponašaju se prema partnerovim željama ili očekivanjima što dokazuje i činjenica da u većini slučajeva muškarac postane nasilan kada posumnja da žena želi razvod, prekid veze ili kad je to već učinila. Takva nametnuta rodna uloga koja žene prisiljava da budu pasivne, poslušne i da udovoljavaju drugima, istovremeno je razlog zbog kojega se muškarci srame prijaviti nasilje koje žene čine prema njima te radije trpe ili negiraju taj „sramotan“ čin. Drugim riječima, boje se poistovjećivanja s rodnom ulogom namijenjenoj ženama s obzirom na to da rodna uloga muškaraca propisuje drugačije osobine. Time rodna uloga žena da budu podređene čini korijen nasilja prema ženama te se zato govori o rodno utemeljenom nasilju prema ženama, odnosno, nasilju prema ženama zato što su žene.

Drugi oblik rodno utemeljenog nasilja je nasilje u obitelji, odnosno, nasilje intimnih partnera, koje podrazumijeva „sva djela fizičkog, seksualnog, psihološkog ili ekonomskog nasilja koja

se događaju u obitelji ili kućanstvu ili između bivših ili sadašnjih bračnih drugova ili partnera, neovisno o tome dijeli li počinitelj ili je dijelio isto prebivalište sa žrtvom” (Štirn et al. prema Vijeće Europe 2011.). Najveći dio žrtava nasilja u obitelji i drugih oblika rodno utemeljenog nasilja prvenstveno čine žene, a iza njih djeca. Posljedice nasilja predstavljaju veliki rizik za fizičko i psihičko zdravlje žrtava te kvalitetu njihova privatnoga, ali i profesionalnoga života. Štirn et. al. (2017.) navode da nasilje u obitelji uključuje:

- **Psihološko nasilje** - uključuje sve činove počinitelja nasilja u obitelji koji rezultiraju strahom, poniženjem, osjećajima bezvrijednosti, ugroženosti i drugim vrstama psihološke tjeskobe u žrtava (Štirn et al. prema Zakonu o sprječavanju nasilja u obitelji). Na primjer: ponižavanje partnera, neprestano kritiziranje, prijetnje samoubojstvom ili ozljeđivanjem partnera, njegove obitelji i slično.
- **Seksualno nasilje** - uključuje svako seksualno ponašanje na koje se član obitelji prisiljava, s kojim se ne slaže ili koje ne razumije zbog svog stupnja razvoja (Štirn et al. 2017. prema Zakon o sprječavanju nasilja u obitelji). Podrazumijeva silovanje, uvredljive i ponižavajuće opaske sa seksualnim konotacijama, uskraćivanje seksa, odbijanje upotrebe ili dopuštanja kontracepcije i slično.
- **Fizičko nasilje** - uključuje svaku upotrebu fizičke sile koja rezultira boli, strahom ili poniženjem žrtve neovisno o stvarnim ozljedama. Uključuje udaranje šakama, nogama, griženje, povlačenje za kosu, itd.
- **Uhodjenje** - podrazumijeva praćenje žrtve, slanje neželjenih darova ili pisama, uništavanje žrtvina doma ili drugog vlasništva i slično.
- **Ekonomsko/Financijsko nasilje** - podrazumijeva zabranu ili onemogućavanje korištenja zajedničke ili osobne imovine, raspolaganja osobnim prihodima ili imovine stečene osobnim radom ili nasljeđivanjem, onemogućavanje zapošljavanja, uskraćivanje sredstava za održavanje zajedničkog kućanstva i za skrb o djeci (Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, 2012.). Primjerice: sprječavanje partnera da se zaposli, uznemiravanje partnera na radnom mjestu, krađa novca koji pripada partneru ili djeci, gomilanje dugova, itd.
- **Zanemarivanje** - oblik nasilja u kojem osoba ne pruža primjerenu skrb članu obitelji kojemu je ta skrb potrebna, primjerice zbog bolesti, invalidnosti, dobi, razvojnih poteškoća ili drugih osobnih okolnosti (Štirn et al. prema Zakonu o sprječavanju nasilja u obitelji). Primjerice: nezadovoljavanje osnovnih potreba djeteta, manjak odgovarajućeg nadzora, nepružanje osnovne zdravstvene skrbi, itd.

Još jedan značajan oblik rodno utemeljenog nasilja je femicid, odnosno, ubojstva žena zato što su žene. Glavni motiv ubojstva je, dakle, mržnja prema ženama ili pokušaj da se terorom dovedu, odnosno, zadrže u podređenom položaju u odnosu na muškarce i patrijarhalno društvo. Postoje i drugi oblici femicida kao što su infanticid djevojčica i feticid ženskih beba, mučenje i mizogino izživljavajuće ubojstvo žena, ubojstva djevojčica i žena „iz časti”, zatim ciljano ubojstvo žena i djevojčica u kontekstu ratnih konflikta, ubojstva zbog miraza, ubojstva žena i djevojčica zbog njihove seksualne orijentacije ili rodnog identiteta te rasno uvjetovana ubojstva žena i djevojčica. Treba naglasiti da pojam femicida podrazumijeva i prikrivene oblike ubijanja žena kada smrt žene na neki način dopuštaju mizogini stavovi i/ili društvene institucije, posebice u društvima gdje nije prepoznato pravo žene na izbor majčinstva. (Štirn et al., 2017.)

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova provela je analizu medijskog izvještavanja o slučajevima nasilja prema ženama u razdoblju od 2012. do 2016. godine na uzorku od 3.499 članaka prikupljenih s 5 internetskih portala: index.hr, 24sata.hr, jutarnji.hr, vecernji.hr, tportal.hr. Analiza je pokazala velike propuste u medijskom izvještavanju kao što su:

1. „direktno ili posredno otkrivanje identiteta žrtve;
2. odabir neprimjerenih fotografija;
3. senzacionalistički naslovi članaka;
4. nazivanje počinitelja nasilja monsturmima, čudovištima, zvijerima, psihopatima i sl.;
5. nazivanje počinitelja nasilja izrazima „od milja“ (ljubavnik, ljubomorko i sl.);
6. objavljivanje nagađanja i pretpostavki;
7. sugeriranje da je žrtva odgovorna za nasilje koje je nad njom počinjeno;
8. dovođenje nasilja u kontekst ljubomore i ljubavnog trokuta ili izražavanja prevelike ljubavi;
9. prikazivanje seksualnog nasilja/silovanja kao zabave u kojoj se malo pretjeralo;
10. prikazivanje seksualnog odnosa s maloljetnicom kao ljubavničkog odnosa ili zavođenja;
11. korištenje spolnih stereotipa – naglašavanje ljepote stradale žene;
12. prezentiranje nasilja u formi filmske fabule” (Medijski kodeks, 2019.).

Kao što nalažu medijska načela Zakona o medijima (NN 59/04, 84/11, 81/13), izvještavanje o slučajevima nasilja prema ženama i nasilja u obitelji zahtijeva profesionalan i etičan odnos

prema žrtvama uz zaštitu njihova identiteta i izbjegavanje objavljivanja svega što može dovesti do viktimizacije žrtava te obavezno iznošenje provjerenih i objektivnih činjenica. Posao novinara je da informira javnost, ali kada se govori o osjetljivim slučajevima rodno utemeljenog nasilja, potrebna je visoka razina profesionalnosti medijskih djelatnika koji moraju djelovati u skladu sa svojom društvenom odgovornošću, istovremeno vodeći računa o posljedicama koje članak može imati na žrtvu nasilja, ali i njoj bliske osobe. (Medijski kodeks, 2019)

Naglašava se da nasilnici nisu bića iz bajki i filmova, nego osobe koje vlastite frustracije rješavaju na nasilan način dok nesigurnost i slabost nisu monstruozne, već društveno neprihvatljive kad prerastu u nasilje. Silovanje, dakle, nije „zavođenje“, nametljivo ponašanje i uhođenje nisu „pretjerana zaljubljenost“, pretučena ili ubijena žena nije žrtva svog „ljubavnika“ koji je inače „duša od čovjeka“, već nasilne osobe koja se ne može kontrolirati i koja ženu doživljava svojim vlasništvom s kojim ima pravo i oduzeti joj život. Utjecaji senzacionalizma, prebacivanja fokusa ili sugeriranja da je žrtva silovanja kriva za to što joj se dogodilo, skreću pažnju javnosti od činjenice da je silovanje tjelesno i psihički traumatizirajuće iskustvo te da je sam čin silovanja način uspostavljanja nadmoći nad drugom osobom. (Medijski kodeks, 2019.)

Slika 4. Korištenje izraza od milja za počinitelja nasilja i sugeriranje na odgovornost žrtve
Izvor: Sudar (n.d.)

Nadalje, analiza medijskog izvještavanja o slučajevima femicida 2012.-2016. temeljena je na istraživanju o medijskim napisima o ubojstvima žena objavljenim u Večernjem listu, Jutarnjem listu i Slobodnoj Dalmaciji gdje su identificirana i obrađena 753 članka na temu femicida. Analiza je potvrdila da se femicidu rijetko pristupa ozbiljno, analitički i istraživački kao

fenomenu koji zahtijeva konzultiranje stručnjaka/inja iz različitih područja, a primjećuje se i da dnevne novine namjerno izvještavaju o brutalnim zločinima čime dolazi do tabloidizacije i okretanja senzacionalizmu. Od 753 analizirana članka, vijest o femicidu pojavljuje se na naslovnici čak 122 puta (16,2%) te iako je većina naslova u izravnoj vezi sa sadržajem teksta koji je objavljen na drugim stranicama (70,5%), gotovo polovica najava je ipak senzacionalistička (45,1%) što dokazuje uporno nastojanje medija da privuku pažnju što većeg broja ljudi (Sarnavka, 2018.).

Slika 5. Uporaba senzacionalizma u naslovu hrvatskog *online* medija
Izvor: Medijski kodeks - vodič za profesionalno i senzibilizirano izvještavanje o nasilju prema ženama i femicidu (2019.)

Veliki dio problematike femicida je to što je među analiziranim objavama najčešći fokus počinitelj, a zatim prenošenje činjenica sa suđenja, posljedica nasilja te njegovih uzroka. Ipak, jasno je da su autori u sva tri medija koristili brojne pretpostavke, nagađanja, neprovjerene činjenice, neimenovane izvore i neutemeljene zaključke. Svaki treći članak fokusirao se na počinitelja dok se svaki šesti fokusirao na žrtvu, a najrjeđe se u fokusu nalazi postupanje rada centara za socijalnu skrb i liječnika/ca, odnosno informacije o poduzetim mjerama, zakonodavnom okviru ili reakcijama na presudu. Također su česte neprimjerene fotografije mrtvog tijela, sprovoda ili uplakane djece, a u većini tekstova prisutno je stereotipno razumijevanje rodni uloga, pa čak i seksizam što je vidljivo kad se kod opisa žrtve posebno ističe koliko je bila lijepa. (Medijski kodeks, 2019.)

Medijski kodeks (2019.) ističe: „Poruka javnosti u slučajevima nasilja prema ženama i femicida mora biti jasna osuda nasilničkog čina, bez preuveličavanja i senzacionalističkih izraza, ali i bez opravdavanja ili ublažavanja počinjenog kaznenog djela. Nasilje nije zapravo ljubav u kojoj se malo pretjeralo. Za svako nasilničko djelo odgovoran je nasilnik.”.

6. NADLEŽNOSTI PRAVOBRANITELJICE ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA

Višnja Ljubičić 2019. je godine imenovana Pravobraniteljicom za ravnopravnost spolova RH. Djeluje neovisno i samostalno te provodi Zakon o ravnopravnosti spolova i druge propise koji se tiču ravnopravnosti spolova, a najmanje jednom godišnje o tome izvještava Hrvatski sabor. Nadležnosti Pravobraniteljice uključuju razmatranje slučajeva „kršenja načela ravnopravnosti spolova, slučajeve diskriminacije prema pojedincima ili grupama pojedinaca koju su počinila tijela državne uprave, jedinica tijela lokalne i područne (regionalne) samouprave i druga tijela s javnim ovlastima, zaposleni u tim tijelima i druge pravne i fizičke osobe” (Ured za ravnopravnost spolova, n.d.). Pravobraniteljica također ima pravo upozoravati, predlagati i davati preporuke, a ako uoči povredu Zakona o ravnopravnosti spolova s obilježjima kaznenog djela, dužna je podnijeti prijavu nadležnom državnom odvjetništvu te ima pravo podnijeti prijedlog za pokretanje postupka ocjene ustavnosti zakona. (Ured za ravnopravnost spolova, n.d.)

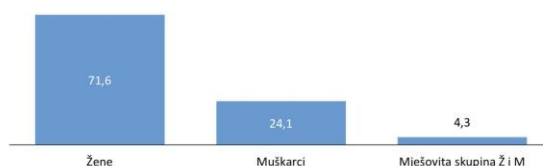
6.1. ANALIZA IZVJEŠĆA O RADU ZA 2021. GODINU

Veliki dio nadležnosti Pravobraniteljice čini i praćenje medija putem svakodnevnog pregleda te ustanova poštivanja načela ravnopravnosti žena i muškaraca provođenjem neovisnih analiza i istraživanja, odgovaranjem na pritužbe, reagiranjem javnim priopćenjima, izjavama za medije te sudjelovanjem u javnim događanjima vezanim uz ravnopravnost spolova u medijskim sadržajima. Godišnja izvješća o radu Pravobraniteljice sadrže podjelu na osnovne medijske trendove kršenja ravnopravnosti spolova te nekoliko konkretnih primjera. Bitno je napomenuti da navedeni slučajevi nisu jedini po kojima je Pravobraniteljica postupala već služe kao prikaz negativne medijske prakse (Izvješće o radu za 2021. godinu). U sklopu istraživanja ovoga rada, analiza izvješća o radu za 2021. godinu sadrži isključivo primjere hrvatskih *online* medija.

6.1.1. Oblici i područja diskriminacije

Tijekom 2021. Pravobraniteljica i njezini suradnici radili su na ukupno 2.327 predmeta od kojih su 2.227 otvorenih u 2021., a 100 predmeta su preneseni iz ranijih godina. Navedenih 2.327 predmeta odnosi se na 1.617 predmeta iz 2021. te 710 predmeta zaprimljenih po pritužbama građana/ki radi zaštite od diskriminacije od kojih je 610 novih predmeta iz 2021. i 100 iz ranijih razdoblja. Novih 610 slučajeva pružanja zaštite građanima/kama od diskriminacije u 2021. jasno pokazuju da žene čine čak 71,6% (437) oštećenih osoba dok muškarci čine ukupno 24,1% (147), a mješovita skupina žena i muškaraca 4,3%, odnosno 26 slučajeva. Prema tome, slučajevi razmatranja Pravobraniteljice većinom su se odnosili na žene (Izvješće o radu za 2021. godinu).

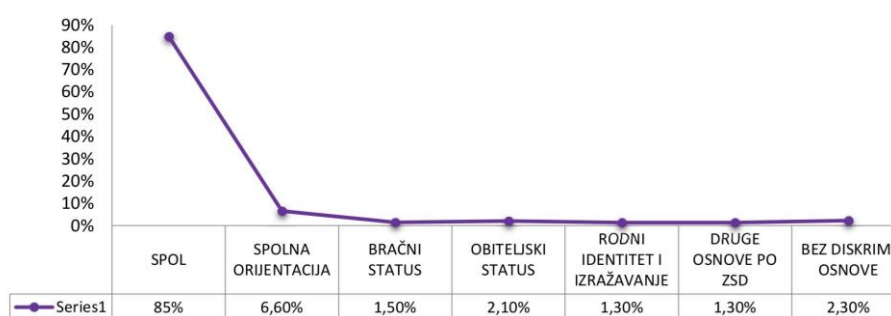
Grafikon 1. Oštećene osobe prema spolu (u %)

Izvor: Izvješće o radu za 2021. godinu

Prema oblicima diskriminacije u 610 slučajeva pojavljuje se čak 591 slučaj izravne diskriminacije (96,9%) i 5 slučaja neizravne diskriminacije (0,8%) dok 14 slučaja čine ostalo (2,3%). Ono što je doista zabrinjavajuće je da prema osnovi diskriminacije 84,9% (518) slučaja temelji se na spolu, 6,6% (40) slučaja tiču se spolne orijentacije, 1,3% (8) rodnog identiteta i izražavanja, 2,1% (13) obiteljskog statusa te 1,5% (9) bračnog statusa kao što je navedeno u grafikonu 2.: (Izvješće o radu za 2021. godinu)

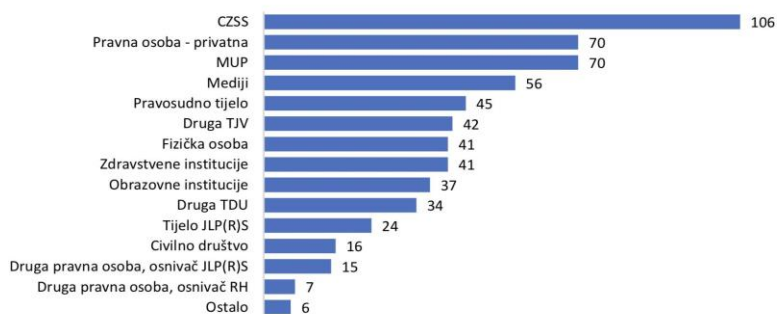
Grafikon 2. Zaštita građana/ki od diskriminacije, razvrstano prema osnovama za postupanje

Izvor: Izvješće o radu za 2021. godinu

Analiza 610 slučajeva prema području diskriminacije utvrdila je da se 178 slučajeva (29,2%) tiče socijalne sigurnosti, uključujući i područje socijalne skrbi, mirovinskog i zdravstvenog osiguranja te osiguranja u slučaju nezaposlenosti. Prvi vrhu se nalazi i područje rada i radnih uvjeta te uprava dok se čak 68 (11,2%) slučajeva odnosi na javno informiranje i medije kao područja diskriminacije. Do kraja izvještajne godine, Pravobraniteljica je utvrdila diskriminaciju u 141 slučaju od ukupnih 610 s time da građani/ke najviše prijavljuju centar za socijalnu skrb, privatnu osobu, MUP te medije kao što je navedeno u Grafikonu 3 (Izvješće o radu za 2021. godinu).

Grafikon 3. Koga se prijavljuje kao počinitelja, predmeti zaprimljeni u razdoblju 1.1.2021.-31.12.2021.

Izvor: Izvješće o radu za 2021. godinu

Važno je naglasiti da analiza 130 (21,3%) slučajeva koji se odnose na pružanje zaštite građanima/kama koji su bili/e izloženi/e fizičkom, psihičkom i drugim oblicima nasilja u obitelji i/ili partnerskim vezama te nasilju u javnom prostoru, pokazuje da su zaštitu tražile žene u čak 86,2% slučajeva, a muškarci u 13,8% slučajeva, pri čemu se zaključuje da je u 2021. u odnosu na 2020. porastao udio žena žrtava nasilja za 3,8% dok se udio muškaraca kao žrtava nasilja smanjio (Izvješće o radu za 2021. godinu).

6.1.2. Izvještavanje o rodno utemeljenom nasilju

Pravobraniteljica u posljednje tri godine bilježi pozitivne promjene u načinu izvještavanja medija o nasilju prema ženama i femicidu u odnosu na razdoblje prije donošenja Smjernica za senzibilizirano izvještavanje o nasilju prema ženama i femicidu koje se nalaze unutar

Medijskog kodeksa 2019. godine. Moguće je primijetiti da mediji manje krive žrtvu da je izazvala nasilje iako i dalje preispituju uzroke nasilja s time da ne postoji isključivo jedan uzrok takvog čina. Mediji u 2021. godini češće traže komentare i izjave institucija i organizacija, a time na efikasan način educiraju javnost o problematici rodno utemeljenog nasilja (Izvješće o radu za 2021. godinu).

Međutim, mogu se i dalje pronaći mediji koji krše novinarska etička načela kao što su senzacionalistički izrazi za počinitelje i čin nasilja koji su opisani kao „monstruozi“, „brutalni“, a počinitelj kao „čudovište“ i slično, dok se žrtve naziva „nesretnim ženama“, a događaj „obiteljskom svađom“ ili „ljubavnim jadima“. Pojedini mediji i dalje javno iznose detalje slučaja nasilja, uključujući i one koji su se dogodili prije više godina te krše privatnost i dostojanstvo žrtve objavljivanjem fotografija bez da za to postoji opravdani interes javnosti (Izvješće o radu za 2021. godinu).

Pravobraniteljica navodi slučaj gdje je izdala upozorenje i preporuku Jutarnjem listu zbog naslovnice Nedjeljnog Jutarnjeg lista (26.9.2021.) na kojoj se uz fotografiju Haralda Kopitza nalazio tekst: „Nepojmljivo. Otac ubio troje djece zbog žena i novaca.“ te tekst: „Monstruozan zločin. Harald Kopitz (56), okrutni propali biznismen, presudio je mališanima, blizancima od sedam i sinu od četiri godine, a sebe pokušao otrovati. Sad ga čeka suđenje, a nesretnu obitelj neizmjerena tuga i očaj.“. Jutarnji list prekršio je načelo ravnopravnosti spolova zbog štetne rodne predrasude da su žene krive za nasilje u obitelji i rodno utemeljeno nasilje jer su izazvale počinitelja svojim ponašanjem i time ga dovele do nasilnog čina se umanjuje njegova odgovornost. (Izvješće o radu za 2021. godinu)

Iako je nasilje u obitelji usmjereno prema djeci, u fokusu naslovnice je ipak prebacivanje krivnje s počinitelja na žene s kojima je bio u vezi čime se one ponovno stigmatiziraju. Jedna od žena je kao posljedicu nasilja izgubila djecu dok naslovnica pretpostavlja da je upravo ona kriva za ubojstvo djece što dovodi do sekundarne viktimizacije žrtve. Glavni urednik Jutarnjeg lista, prihvatio je upozorenje i preporuku Pravobraniteljice uz argument da je naslovnica sastavljena u brzini te je o preporuci i upozorenju informirao uredništvo. (Izvješće o radu za 2021. godinu)

Pravobraniteljica je također izdala upozorenje i preporuku Hrvatskoj radioteleviziji zbog priloga o femicidu u Splitu, emitiranom u Dnevniku (30.11.2021.) zato što je čak triput

prikazana snimka žrtve koja leži ozlijeđena na mjestu napada dok joj pomažu drugi, a zatim se vidi i svladani počinitelj, narušavajući time dostojanstvo i privatnost žrtve. Novinarka koristi za žrtvu izraz „nesretna žena“ te događaj naziva „obiteljskom svađom“ i „nesrećom“ čime se ponovno javlja korištenje rodni predrasuda i pogrešnih uvjerenja o rodno utemeljenom nasilju te se zanemaruje važnost problematike da je nasilje protiv žena kršenje ravnopravnosti žena i muškaraca i predstavlja veliki društveni problem. HRT je u odgovoru napisao da je otvoren za edukacije i poboljšanja u senzibilizaciji izvještavanja uredništva i novinara/ki, a preporuke Pravobraniteljice dostavili su nadležnim urednicima. (Izvješće o radu za 2021. godinu)

Upozorenje i preporuku Pravobraniteljice dobio je i portal Zadarski.hr zbog članka „Sin poznatog zadarskog liječnika i njegov prijatelj osuđeni za silovanje 24-godišnjakinje: dobili su ukupno 6 godina i sedam mjeseci zatvora!“. Kršenje etičkih načela vidljivo je u navođenju detaljnog opisa silovanja i ponašanja žrtve prije i tijekom kaznenog djela te scena nasilja nad žrtvom. Problematika ovakvog senzacionalističkog izvještavanja je i u tome što ne postoji razumno opravdanje niti opći interes za takvim vijestima, a mediji ih ipak prenose zbog najnižih poriva uz stvaranje „*clickbait*“ sadržaja. O slučaju se izvještavali i Slobodna Dalmacija i 24 sata te iako je Pravobraniteljica i njima uputila upozorenje, uklonjen je samo članak Slobodne Dalmacije (Izvješće o radu za 2021. godinu).

6.1.3. Seksizam i rodni stereotipi u medijskom sadržaju

U 2021. godini, ponovno se javljaju medijski sadržaji koji promiču seksizam i rodne stereotipe te objektiviziraju žene u različitim područjima života. Jedan od poznatijih slučajeva je članak Slobodne Dalmacije s naslovom „Bivša prostitutka zaposlena kao psihologinja u Centru za socijalnu skrb“, gdje se na senzacionalistički način iznose podaci o rehabilitiranoj osobi kao počinitelju prekršaja čime se krši Prekršajni zakon, a sve u cilju stigmatizacije žrtve zbog bavljenja prostitucijom. Također se u okvir moralne prijetnje društva stavljaju prostitutke čime se ističe potpuna rodna neosviještenost, a poručuje se i različit učinak na muškarce i žene, čime se na temelju diskriminacije krši Zakon o ravnopravnosti spolova. Slobodna Dalmacija je člankom potencijalno otkrila identitet osobe predstavljanjem privatnih informacija poput radnog mjesta, stručnih kvalifikacija, mjesta rođenja te vremena prekršajnog djela i tako

riskirala kobne posljedice na njezin profesionalni i privatni život da bi se, nakon niza dodatnih članaka, glavna urednica javno ispričala. (Izvešće o radu za 2021. godinu)

Nadalje, tekst glavnog urednika Glasa Istre s naslovom „Mamice idu na špicu, a djeca u vrtić po koronu. Mladen Delić se na nebu iščuđava – ljudi moji, je li to moguće!“, također je dobio upozorenje Pravobraniteljice s obzirom na seksistički diskurs koji se tiče patrijarhalne podjele rodni uloga prema kojoj se briga o djeci pripisuje isključivo ženama. Majke se oštro kritizira što šalju djecu u vrtiće i time ugrožavaju njihovo i zdravlje okoline te ih se proziva lijenima, neodgovornim i nerazumnima. Na taj se način promiču patrijarhalni, seksistički, stereotipni i diskriminacijski stavovi kada bi se najprije trebalo ukazati na važnost uključivanja očeva u brigu o djeci i kućanske poslove koja u Hrvatskoj predstavlja veliki društveni problem. (Izvešće o radu za 2021. godinu)

Portal Index.hr u članku „Zgodna policajka koja je osiguravala događaj u Zagrebu privukla pozornost fotografa“ na objektivizirajući i seksualizirajući način izvještava o obavljanju posla. Vijest se tiče policajke koja je od strane predsjednika Vlade RH Andreja Plenkovića i predsjednice Europske komisije, Ursule von der Leyen, osigurala obilazak zagrebačke katedrale. S obzirom na kratkoću teksta, jasno je da su u fokusu članka fotografije policajke te isticanje njezinih tjelesnih atributa kako bi se zatim vrednovao fizički izgled. Sličan članak Glasa Istre „Dvije najljepše hrvatske policajke u Puli! Pazite na brzinu na Južnom bulevaru – zgodne policajke će vam prisjesti“ izvještava o službenicama prometne policije, a glavni fokus članka je ponovno isticanje fizičkog izgleda i ocjenjivanje izgleda čime se podržava seksističko uvjerenje da je žena pasivni objekt koji svojim izgledom privlači muškarca čiji je posao da ocjeni ženinu vrijednost. (Izvešće o radu za 2021. godinu)

6.1.4. Seksizam u javnom prostoru: Izvještavanje o ženama u politici

Mnoge izjave javnih osoba sadrže seksističke konotacije, izravni seksizam, rodne stereotipe i direktno ili indirektno omalovažavanje žena temeljem spola, a kao jedan od primjera Pravobraniteljica navodi gostovanje ravnatelja HZZO-a Lucijana Vukelića u emisiji Otvoreno u kojoj govori „da mu je drago da su žene u studiju jer one više pričaju, a muškarci su

operativniji”, čime se ponovno koriste tradicionalni spolni stereotipi na štetu ravnopravnosti žena i muškaraca. (Prs.hr., 2021.)

Pravobraniteljica navodi i izjavu predsjednika RH Zorana Milanovića koji je, govoreći o optužbama za seksualno zlostavljanje na hrvatskim fakultetima i javnoj televiziji, istaknuo da se s time moramo stalno boriti, ali „kada o tome zapomažu hollywoodske glumice, koje iz kreveta ne izlaze za manje od pet milijuna dolara“, tada to nije nešto čime bi se on trebao baviti. Također je naglasio da je pravi problem kada se radi o ženama koje su zaposlenice, službenice, majke ili mlađe kolegice u akademiji jer se „zna kako se u tim sustavima napreduje” (Dnevnik.hr). Ista je izjava zatim potaknula pojedine dužnosnike da iznose stavove u kojima propitkuju manipulaciju, „prikladnost“ i suodgovornost žrtava u slučajevima o kojima su odlučile javno progovoriti. (Izvješće o radu za 2021. godinu)

Mediji su i u 2021. godini izvještavali o ženama u politici s naglaskom na način oblačenja pojedinih političarki čime se neguje rodni stereotip da je za sve žene fizički izgled na prvom mjestu, neovisno o njihovom profesionalnom opredjeljenju, a kao primjer navodi se članak hrvatskog *online* medija Index.hr vidljiv na slici 6.. Pravobraniteljica stoga naglašava da mediji moraju izbjegavati diskriminacijsko izvještavanje i korištenje naslova gdje su u fokusu privatne i intimne informacije ili fotografije kandidata i kandidatkinja, a koje nisu povezane s njihovim političkim djelovanjem te su dužni vjerodostojno prenositi informacije i izbjegavati tendencioznost i senzacionalizam uz sve oblike seksizma. (Izvješće o radu za 2021. godinu)

Zastupnice se vratile u sabor, pažnju privlačile ljetne haljine i odijela

Slika 6. Primjer seksističkog izvještavanja o ženama u politici
Izvor: Izvješće o radu za 2021. godinu

7. ZAKLJUČAK

Unatoč brojnim tendencijama i naporima različitih organizacija i udruga usmjerenih na borbu za ravnopravnost spolova, koji su prisutni posljednjih godina, taj proces traje i danas, a nažalost još je daleko od uspješnoga završetka. Diskriminacija na temelju spola prisutna je u svim sferama privatnoga i javnoga života. Bilo da se pojavljuje u otvorenom, prikrivenom ili suptilnom obliku, seksizam čini veliki dio naše stvarnosti, a njegov utjecaj vidljiv je i u medijima. Iako temeljna etička načela jasno naglašavaju kako su novinari dužni braniti ljudska prava i slobode, u suvremenom hrvatskom novinarstvu neprestano svjedočimo slučajevima kršenja etičkih načela u područjima objektivnosti, faktografije i empatičkog pristupa izvještavanju. Veliku ulogu u tom neskladu ideala i prakse imaju masovni mediji, uzročnici pojave građanskih novinara koji ne prikupljaju i ne provjeravaju originalne podatke stoga ni ne čudi da su temeljne karakteristike hrvatskog medijskog sustava neistinito izvještavanje, tabloidizacija, senzacionalizam i narušavanje temeljnih prava čovjeka. Analizom izvješća o radu Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova RH za 2021. godinu, utvrđeno je da od 610 novih slučajeva pružanja zaštite građanima/kama od diskriminacije, čak 71,6% čine žene dok se 11,2% slučajeva odnosi na javno informiranje i medije kao područja diskriminacije, a 84,9% slučajeva temelji se na spolu. Evaluacijom je dokazano da su žene najčešće žrtve kršenja etičkih načela novinara na temelju seksizma s obzirom na to da ih se neprestano predstavlja kroz prizmu seksualnosti i objektivizacije dok ih se istovremeno smješta i u stereotipne uloge, održavajući tako patrijarhalni društveni poredak u kojemu je žena pasivni objekt koji treba težiti isključivo ljepoti i kućanskim poslovima. Veliki problem hrvatske medijske prakse čini i neetično izvještavanje o rodno utemeljenom nasilju gdje uporno dolazi do senzacionalističkih naslova, nazivanja počinitelja nasilja izrazima „od milja“, sugeriranja na suodgovornost žrtve i prezentiranja nasilja u formi filmske fabule. Radi unapređenja budućnosti hrvatskog novinarstva, predlaže se oštro sankcioniranje novinara koji ne poštuju Kodeks časti hrvatskih novinara, profesionalna edukacija budućih novinara te poticanje javne rasprave o problematici prikaza žena u medijima. Od ključne je važnosti i prodrijeti u korijen problema seksizma u medijima, a to je neravnopravnost spolova u Hrvatskoj gdje su žene i dalje ekonomski ovisne te najčešće žrtve diskriminacije na tržištu rada, ali i nasilja u obitelji.

8. LITERATURA

Barada, V. i Jelavić, Ž. (2004) *Uostalom, diskriminaciju treba dokinuti! Priručnik za analizu rodni stereotipa*. Zagreb: Centar za ženske studije.

Barović, V. (2011) *Objektivnost, novinarska etika i izvještavanje u kriznim situacijama, Medijske studije*, 2(3-4), str. 118-126. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/87882> (Datum pristupa: 19.08.2022.)

Bass, A. (2008) Journalist Heal Thyself: Towards a Strategy of Professionalization. *Canadian Journal of Media Studies*. 3(1):1-32.

Bell, M. (1997) TV News: How Far Should We Go?, *British Journalism Review* 8 (1): 27-38.

Brautović, M. (2006) Content Analysis of Croatian Mainstream Online Media: Commercial Model of Communication u: Malović, Stjepan (ur.) *Utjecaj globalizacije na novinarstvo*, Zagreb: ICEJ i Sveučilišna knjižara, str. 117-130.

Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (2011) URL: <https://rm.coe.int/ic-and-explanatory-report/16808d24c6> (Datum pristupa: 16.08.2022.)

Čehulić, M. (2015) *Seksualna objektivizacija žena u reklamama*. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet u Zagrebu.

Daniels, E. A. i Zurbriggen, E. L. (2016) The price of sexy: Viewers' perceptions of a sexualized versus nonsexualized Facebook profile photograph. *Psychology of Popular Media Culture*, 5(1), 2–14.

Dunkley, C. (1997) Whose News is It Anyway?, *Financial Times*, 22.09.1997.

Family Violence Prevention Act (Slovenia). Uradni list RS, št. 16/2008. URL: <http://www.pisrs.si/Pis.web/npbDocPdf?idPredpisa=ZAKO7373&idPredpisaChng=ZAKO5084&type=doc&lang=EN> (Datum pristupa: 16.08.2022.)

Galić, B. (2012) PROMJENA SEKSISTIČKOG DISKURSA U HRVATSKOJ? Usporedba rezultata istraživanja 2004. i 2010. godine, *Socijalna ekologija*, 21(2), str. 155-178. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/84011> (Datum pristupa: 03.08.2022.)

Hrvatsko novinarsko društvo (n.d.) Kodeks časti hrvatskih novinara. URL: https://www.hnd.hr/uploads/files/Kodeks_casti_hrvatskih_novinara.doc (Datum pristupa: 19.08.2022.)

Huber, K. A. (2016) *Sexism Goes Underground: The Development of a Neosexism Scale Catered to College Student Populations*. Lake Forest, IL: Lake Forest College Publications.

Hume, M. (1997) Whose War is It Anyway? The Dangerous of the Journalism of Attachment, *Living Marxism* (6): 89-102.

Izvješće o radu za 2021. godinu. URL: https://www.prs.hr/application/images/uploads/Godišnje_izvješće_2021_FINAL.pdf (Datum pristupa: 03.08.2022.)

Karpentir, N. i Trioen, M. (2008) Ka psihoanalitičkom razumevanju novinarskog identiteta i želje za objektivnošću, CM: *Časopis za upravljanje komuniciranjem* 3 (8): 5-27.

Kofjač, J. (2021) *Seksizam u medijima u suvremenom hrvatskom društvu*. Završni rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu. Preuzeto s: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:491352> (Datum pristupa: 03.08.2022.)

Kosanović, S. (2008). 'Suvremene muško-ženske konstrukcije u američkim televizijskim serijama Seks i grad, Kućanice i Vatrene dečki', *Medijska istraživanja*, 14(2), str. 87-102. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/31325> (Datum pristupa: 31.08.2022.)

Kronja, I. (2007) *Politika u porno ključu: pornografsko predstavljanje žena u tabloidima u Srbiji i njegoa politička uloga*. u: N. Moranjak –Bamburać, T. Jusić i A. Isanović (ur.) *Stereotyping: predstavljanje žena u štampanim medijima u jugoistočnoj Evropi*. Sarajevo: Mediacentar. Dostupno na:

http://www.media.ba/mcsonline/files/shared/Rodni_stereotipi_u_medijima.pdf (Datum pristupa: 09.08.2022.)

Lubina, T., i Brkić Klimpak, I. (2014) RODNI STEREOTIPI: OBJEKTIVIZACIJA ŽENSKOG LIKA U MEDIJIMA. *Pravni vjesnik*, 30(2), str. 231-232. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/130938> (Datum pristupa: 08.08.2022.)

Malović, S. (2014) Masovno komuniciranje, u: Malović, S. (ur.) *Masovno komuniciranje*. Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga i Sveučilište Sjever. Str. 43-132.

Masser, B. i Abrams, D. (1999) *Contemporary Sexism: The Relationship Among Hostility, Benevolence, and Neosexism*. *Psychology of Women Quarterly*, 23(3): 503- 517.

Mihaljević, D. (2016) FEMINIZAM – ŠTO JE OSTVARIO?, *Mostariensia*, 20(1-2), str. 149-169. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/170904> (Datum pristupa: 03.08.2022.)

Milivojević, S. (2004) Žene i mediji: strategije isključivanja. *Genero*: časopis za feminističku teoriju i studije kulture, posebno izdanje. Dostupno na: <http://www.zenskestudie.edu.rs/izdavastvo/casopis-genero/6-genero-posebno-izdanje> (Datum pristupa: 09.08.2022.)

Perinić, J. (2008) *Masovni mediji u životnom ciklusu krize – teorijski pristup*, *Mioko* (2-3): 34-41.

Peruško, Z. (2011) Uvod u: Peruško, Zrinjka; Perišin, Tena; Topić, Martina i dr.: *Hrvatski medijski sustav prema UNESCO-ovim indikatorima medijskog razvoja*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti, Biblioteka Politička misao, str. 3-6.

Peruško, Z., Vozab, D. i Čuvalo, A. (2013) Audiences as a source of agency in media systems: Post-socialist Europe in comparative perspective, *Medialni Studia*, 2:137-154.

Rvović, J. (2014). *Netaknuta doslovnost reklame*, In medias res, 3(5), str. 614-628. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/127193> (Datum pristupa: 12.08.2022.)

Sarnavka, S. (2018) Analiza medijskog izvještavanja o slučajevima femicida 2012. - 2016. Zagreb: Ženska soba - Centar za seksualna prava. URL: <http://vawa.prs.hr/storage/uploads/publikacije/Analiza-medijskog-izvjestavanja-o-slucajevima-femicida-2012-c3a9.pdf> (Datum pristupa: 17.08.2022.)

Simpson, J. (1997) Save Us from Reporters who Pass Judgment, *Sunday Telegraph*, 14.09.1997.

Sudar, N., ur. (2019) *Medijski kodeks - vodič za profesionalno i senzibilizirano izvještavanje o nasilju prema ženama i femicidu*. Zagreb: Pravobranitelj/ica za ravnopravnost spolova Republike Hrvatske. URL: https://www.zeneimediji.hr/wp-content/uploads/2019/07/MEDIJSKI-KODEKS-vodic-za-profesionalno-i-senzibilizirano-izvjestavanje-o-nasilju-prema-zenama-i-femicidu_PRS_VAWA-800a.pdf (Datum pristupa: 17.08.2022.)

Sudar, N. (n.d.) *Analiza medijskog izvještavanja o slučajevima nasilja prema ženama 2012. - 2016*. Zagreb: Pravobranitelj/ica za ravnopravnost spolova Republike Hrvatske. URL: http://vawa.prs.hr/storage/uploads/publikacije/Analiza_medijskog_izvjestavanja-f8f4.pdf (Datum pristupa: 17.08.2022.)

Swim, J. K. i Cohen, L. L. (1997) *Overt, Covert, and Subtle Sexism: A Comparison Between the Attitudes Toward Women and Modern Sexism Scales*. *Psychology of Women Quarterly*, 21(1): 103-118.

Šimac, B., i Klasnić, K. (2021) *Što još one žele? Razvoj nove skale za mjerenje suvremenih oblika seksizma*. *Socijalna ekologija*, 30(2), str. 255-297. URL: <https://doi.org/10.17234/SocEkol.30.2.4> (Datum pristupa: 20.08.2022.)

Štirn et al. (2017) *Psihosocijalna podrška za žrtve nasilja u obitelji i drugih oblika rodno utemeljenog nasilja. Priručnik*. Zagreb: Centar za žene žrtve rata - ROSA. URL:

<https://www.czzzr.hr/dokumenti/2017-prirucnik-psihosoc-podr-za-zrtve-nasilja.pdf> (Datum pristupa: 17.08.2022.)

Torlak, N. (2010) *Zloupotreba žena u oglasima, Projekat Borba protiv seksualnog i rodno zasnovanog nasilja*, Uprava za rodnu ravnopravnosti, Ministarstvo rada i socijalne politike, Beograd.

Tuchman, G. (1978) *Making News: A Study in the Construction of Reality*. London: Free Press.

Vasiljević, L. (2012) *Feminističke kritike pitanje braka, porodice i roditeljstva*, (94 – 119). U: Zaharijević, A. (2012.), *Neko je rekao feminizam?*, Henrich Boll Stiftung, Artprint, Novi Sad.

Verčić et al. (2004) *Odnosi s medijima*. Zagreb: Masmedia.

Vijeće Europe (2018) *Strategija za ravnopravnost spolova Vijeća Europe*. URL: <https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Vijeće%20Europe/2018/Strategija%20za%20ravnopravnost%20spolova%20VE%202018-2023.pdf> (Datum pristupa: 10.08.2022.)

Vijeće Europe (2019). *Sprječavanje i borba protiv seksizma*. URL: <https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Biblioteka%20ONA/Sprjecavanje%20i%20borba%20protiv%20seksizma%20-%20web.pdf#page10> (Datum pristupa: 10.08.2022.)

Vilović, G. (2003). ISTRAŽIVAČKO NOVINARSTVO, TABLOIDIZACIJA I ETIKA, *Društvena istraživanja*, 12(6 (68)), str. 957-974. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/19270> (Datum pristupa: 31.08.2022.)

Vilović, G. (2004) *Napredak, ali predrasude su vidljive u: Malović, Stjepan (ur.) Bogatstvo različitosti*, str. 71-81. Zagreb: Sveučilišna knjižara i ICEJ.

Vilović, G. (2011) Govor mržnje, *Političke analize*, 2(6), str. 68-70. Preuzeto s:

<https://hrcak.srce.hr/175715> (Datum pristupa: 31.08.2022.)

Vukić, T. (2017) *Od novinara do novinarstva - Studija novinarskih vještina*. Pula-Zagreb, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli ; Golden marketing - Tehnička knjiga.

Vulliamy, E. (1993) This War has Changed My Life, *British Journalism Review* 2 (4): 65-78.

Zakon o medijima (NN 59/04, 84/11, 81/13)

Zakon o ravnopravnosti spolova, NN 82/02, 69/17, 2017. Posjećeno dana 30. kolovoza 2021.

Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, NN 137/09, 14/10, 60/10, URL: <https://www.zakon.hr/z/81/Zakon-o-zaštiti-od-nasilja-u-obitelji>

Walby, S. (1990) *Theorising Patriarchy*. Oxford: Blackwell.

Internetski izvori

Facebook stranica „Seksizam naš svagdašnji” (2021). URL:

<https://www.facebook.com/seksizamhrvatska/photos/a.914078459068771/1073736613102954/?type=3> (15.09.2022.)

Facebook stranica „Seksizam naš svagdašnji” (2022 a). URL:

<https://www.facebook.com/seksizamhrvatska/photos/a.237610510048906/1382768858866393/?type=3> (15.09.2022.)

Facebook stranica „Seksizam naš svagdašnji” (2022 b):

<https://www.facebook.com/seksizamhrvatska/photos/a.237610510048906/1348035772339702/?type=3> (15.09.2022.)

Heldman, C. (2012) Sexual Objectification (Part 1): What is It? The Society Pages. URL:

<https://thesocietypages.org/socimages/2012/07/02/sexual-objectification-part-1-what-is-it/>
(Datum pristupa: 09.08.2022.)

Hina (2021) *Ljubičić: "Javno izrečeni stavovi javnih osoba, osobito predsjednika Republike, trebali bi upućivati na podršku i razumijevanje, bez propitkivanja 'prikladnosti' i suodgovornosti žrtava"*. Dnevnik.hr. URL: <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/ljubicic-javno-izreceni-stavovi-javnih-osoba-osobito-predsjednika-republike-trebali-bi-upucivati-na-podrsku-i-razumijevanje-bez-propitkivanja-prikladnosti-i-suodgovornosti-zrtava---639246.html> (Datum pristupa: 29.08.2022.)

Hrvatski jezični portal. URL: <https://hjp.znanje.hr> (Datum pristupa: 09.08.2022.)

Prs. hr. (2021) Priopćenje vezano za seksističku izjavu ravnatelja HZZO-a u emisiji Otvoreno HRT-a. URL: <https://www.prs.hr/cms/post/347> (Datum pristupa: 03.08.2022.)

Prs. hr. (2022) Izvješće o radu za 2021. godinu. URL: <https://www.prs.hr/cms/post/675> (Datum pristupa: 03.08.2022.)

Vlada Republike Hrvatske, Ured za ravnopravnost spolova (n.d.) Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova. URL: <https://ravnopravnost.gov.hr/institucionalni-mehanizmi-1639/pravobraniteljica-za-ravnopravnost-spolova-2022/2022> (Datum pristupa: 23.08.2022.)

Ženska mreža.hr (2021) Zajedno za zaštitu i promicanje prava žena u Hrvatskoj. URL: <http://www.zenska-mreza.hr/2021/01/28/zajedno-za-zastitu-i-promicanje-prava-zena-u-hrvatskoj/> (Datum pristupa: 13.08.2022.)

9. PRILOZI

Slika 1. Upotreba rodni stereotipa na Televiziji Zapad povodom Dana žena	15
Slika 2. Korištenje sugestivne igre riječi i objektivizacije u reklamama teretane Sparta Gym Zapad	17
Slika 3. Reklama Bipe za akciju povodom Mjeseca žena	18
Slika 4. Korištenje izraza od milja za počinitelja nasilja i sugeriranje na odgovornost žrtve	22
Slika 5. Uporaba senzacionalizma u naslovu hrvatskog <i>online</i> medija	22
Slika 6. Primjer seksističkog izvještavanja o ženama u politici	30
Grafikon 1. Oštećene osobe prema spolu (u %)	24
Grafikon 2. Zaštita građana/građanki od diskriminacije, razvrstano prema osnovama za postupanje	25
Grafikon 3. Koga se prijavljuje kao počinitelja, predmeti zaprimljeni u razdoblju 1.1.2021.-31.12.2021.	26